

Neşrinin 100. Yılında Münazarat Şerhi Denemesi 1 Münazarat Şerhine Giriş Münazarat ve İmani Bakış Açısı

Levent Bilgi

[Doç. Dr. Harran Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı]

Osmanlıların 18 ve 19. Yüzyıllarda Batı ile olan ilişkilerinin doğru orantılı olarak artması ile, Meşrutiyet ile olan münasebetleri de doğru orantılı olarak gelişmiştir. Osmanlı'nın aydınları, edipleri, din adamları ve askerleri Meşrutiyet uğruna ciddi mücadelelerde, fedakarlıklarda bulunmuş, sürgünleri, hapisaneleri, takipleri göze almışlardır. Osmanlı, bilhassa Sultan Abdulhamid döneminde, otuz üç yıl boyunca, zaman zaman artan veya azalan hürriyet mücadelesine şahit olmuştur. Abdülhamit dönemi hep bu kesimlerin Meşrutiyet, hürriyet istekleri ile devam etmiştir. Özellikle bu asrın son elli yılında, ülke Meşrutiyeti isteyenler ve istemeyenler olmak üzere hep bir ikilem içinde yaşamıştır. Hatta Abdülhamit, Meşrutiyeti ilan etmek için padişahlığa getirilmiştir. Abdülhamit'in padişahlığı döneminde uzman bir heyet tarafından ülkenin ilk anayasası hazırlanmış, seçimler yapılmış ve meclis açılmıştır. Aslında bu ilk anayasanın oluşturulması, seçimlerin yapılması ve mecliste Osmanlı içinde yaşayan pek çok milletlerin temsilcilerinin bulunması, demokrasi açısından hem son derece demokratik, hem de son derece ümit vericiydi.

Ancak Abdülhamit, daha sonra da demokrasiyi istemeyenlerin çok tekrar edecekleri bir bahaneyle, Meşrutiyetin bize en azından şu an için uygun olmadığı, ülkenin olağanüstü bir süreçten geçtiği iddiasıyla Meşrutiyeti ve ilk meclisi fesh etmiştir. Hatta bununla da kalmayıp, Meşrutiyet isteyenleri de farklı yerlere sürgüne göndermiştir. Ve böylelikle Said Nursi'nin "zayıf istibdat"¹ dediği otuz üç yıllık bir dönem başlamıştır.

Bediüzzaman, İstanbul'a ilk gelişinde gazetelerde yazdığı makaleleri ile

1- Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, Divan-ı Harb-i Örfi, Yeni Asya Yayınları, 2009, İstanbul, s.117

“Avrupa, bizdeki cehalet ve taassup müsaadesiyle, Şeriat’ı hâşâ ve kellâ istibdada müsait zannettiklerinden nihayet derecede kalben üzülmüştüm. Onların bu zanlarını tekzip etmek için meşrutiyeti herkesten ziyade Şeriat namına alkışladım...”

istibdata karşı olduğunu, imanın gerçek anlamda bir hürriyeti gerektirdiğini ilan etmiştir. O’na göre “istibdat bir zehirdir.”² Ve insan fıtratı istibdatı reddeder, zira hürriyeti ister bir yapıda yaratılmıştır. Allah’a hakkıyla kul olmak her türlü istibdatı reddetmeyi gerektirir. Yine Volkan gazetesinde yazdığı bir makalesinde “Bizim maksadımız, meşrutiyeti Şeriat kuvvetiyle muhafaza ve kökleştirmektir”³ demektedir.

Said Nursi, Abdülhamit iktidarının son dönemlerinde, birçok edip ve ulema gibi, gazete yazılarıyla Meşrutiyeti ısrarla savunmuş ve meşru Meşrutiyeti tarif etmeye çalışmıştır. Bu yüzdendir ki Abdülhamit iktidarı tarafından pek de olumlu karşılanmamış, tutuklanma, tımarhane gibi bir takım eziyetlere uğramıştır. Ancak Abdülhamit, artan muhalefet ve askerlerin Balkanlardaki isyanları sonunda 1908 yılında İkinci Meşrutiyet’i ilan etmek zorunda kalmıştır.

Bu dönemde de yeni seçimler yapılmış, meclis tekrar açılmıştır. Ancak Meşrutiyetle ilgili tartışmalar hep devam etmiştir. Zamanın bazı aydınları ve uleması meşrutiyeti savunurken, diğerleri meşrutiyetin Şeriata aykırı olduğunu savunmuşlardır.

Bu dönemde Bediüzzaman Meşrutiyet konusundaki tavrını şöyle ortaya koyar:

“Avrupa, bizdeki cehalet ve taassup müsaadesiyle, Şeriat’ı hâşâ ve kellâ istibdada müsait zannettiklerinden nihayet derecede kalben üzülmüştüm. Onların bu zanlarını tekzip etmek için meşrutiyeti herkesten ziyade Şeriat namına alkışladım... Ayasofya’da, Bayezid’de, Fatih’te, Süleymaniye’de umum ulema ve talebeye hitaben müteaddit nutuklarla Şeriat’ın ve müsemma-yı meşrutiyetin münasebet-i hakikiyesini (İslamiyet’le meşrutiyet arasındaki gerçek münasebeti) izah ve teşrih ettim.”⁴

Said Nursi’nin, İstanbul ve basındaki, iman ve Kur’an adına desteklediği meşrutiyet lehindeki çalışmalarının etkileri konusunda elimizde veriler yok. Ancak devrin pek çok ulemasının, Cemalettin-i Efgani ve Abduh gibi, meşrutiyet konusunda Bediüzzaman ile aynı çizgide olduklarını görmek mümkündür.

Said Nursi’yi meşrutiyeti savunan ulemadan ayıran en önemli yönlerden biri, onun meşrutiyeti halka götürme çabasıdır. Nursi, bir Doğulu olarak Doğu insanına da Meşrutiyet’in ve onun din ile ilişkisinin anlatılması gerektiğine inanır. Zira meşrutiyeti devlet bazında ilan etmek kişilerin meşrutî bir zihniyet edinmeleri anlamına gelmez. Meşrutiyet kültürünün oluşması için zihinlerin bu hususta aydınlatılması gerekir. Said Nursi, daha sonra *Münazarat* adlı eserin doğmasına sebep olacak Doğu gezilerine bu amaçla çıktığını belirtir:

“Vaktâ Meşrûtiyet’in ikinci yaşında, İstanbul, temsil ettiği asırdan tarihî bir nazar ile göçüp, kurûn-u vustâyâ karşı aşağıya inmekle, aşâir-i Ekrâdın içinde cevelân ile bahardan güze bir rihlet-i sayfiye, güzden bahara bilâd-ı Arabiyeden bir rihlet-i şitâiye ettim. Dağ ve sahrâyı bir medrese ederek meşrûtiyeti ders verdim. Birden bana göründü ki, meşrûtiyeti gâyet garip bir sûrette telâkkî etmişler. Her tarafın şüphe ve suâlleri ağıb bir dereden gelmiş gibi gördüm.”⁵

Bediüzzaman, cami kürsülerinde, meydanlarda halka meşrutiyetin fa-

2- Said Nursi, Volkan, “Seda-i Hakikat”, 27 Mart 1909, 86. Sayı.

3- Said Nursi, Volkan, “Lemaan-ı Hakikat ve İzale-i Şübehat”, 11,12,13,15 Nisan 1909, 101,102,103,105. Sayı.

4- Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, Divan-ı Harb-i Örfî, Yeni Asya Neşriyet, İstanbul, 2009, s. 123

5- Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, Münazarat, Yeni Asya Neşriyet, 2009, İstanbul, s.207

ziletini anlatmakla yetinmez. Meşrutiyete zihnen çok uzak bulduğu doğu aşıretlerine de meşrutiyeti anlatmaya çalışır. Kendi tabiriyle, “dağ ve sahrayı bir medrese ederek meşrutiyeti ders verir”. Bizzat ulaşamadığı insanlara ise kendi bedeline konuşmak üzere, Münazarat isimli eserini kaleme alır.

Münazarat, tabir yerindeyse, bir “imani hürriyet ve demokrasi manifestosu”dur. Münazarat, hem İslam dünyasına, hem de Batı dünyasına İslam’ın politik duruşunu imani bir perspektifle anlatan bir eserdir. Bediüzzaman, söz konusu eserde, İslam dünyasının gelişmesine mâni olan ve insanları hayvan derecesine indiren “istibdat hastalığı”nı teşhis etmekte ve bu hastalığa sebep olan pek çok dertleri keşfetmektedir. Bediüzzaman, bu hastalığın müstebit devlet erkânı tarafından bütün topluma bulaştırıldığını ifade etmektedir. *Münazarat*, imani bir yaklaşımla, despotik yönetimler altında ezilen İslam toplumlarında demokratik bilincin yerleşmesine katkıda bulunacağı gibi, İslam’ın şiddet ve zorbalık telkin ettiği yönündeki yanlış imajın düzeltilmesine de yardımcı olmaktadır.

Bediüzzaman, *Münazarat*’ta istibdat hastalığını teşhis etmekle yetinmez, bu bulaşıcı hastalığın tedavisi için reçeteler de sunar. Aradan tam bir asır geçmesine rağmen Türkiye’nin halen aynı hastalıklarla muzdarip olması, Bediüzzaman’ın reçetesine şiddetle muhtaç olduğumuzu göstermektedir.

Bediüzzaman, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra yaptığı Doğu ziyaretinde, uzak yerden geldiği için kendisinden hediye bekleyenlere, en büyük bir hediye ile geldiğini söyler. “Milletin yarısını bu hediye uğruna feda etseydik yine ucuz olurdu”⁶, diyerek hediyenin ne kadar kıymetli olduğuna dikkat çeker. Bediüzzaman, hediye olarak, Kürtleri, hatta bütün İslam âlemini, asırlardır geride bırakan istibdat hastalığına karşı etkili olan imanla süslenmiş “meşrutiyet” ilacını getirmiştir. Biz Münazarat’ta, bu ilacın kullanım tarzını, etkilerini, sonuçlarını görebilmekteyiz.

Münazarat okumalarımızda, sanırım, kaçırmamamız gereken en önemli husus, Said Nursi’nin bu konulara bir tarihçi, bir siyasetçi gibi değil; Kur’an hakikatlerinin bir dellalı olarak baktığı ve konuştuğudur. Zira o daha gençlik yıllarında malum rüya ile iman ve Kur’an hakikatlerini izhar vazifesi almıştır:

“Eski Harb-i Umûmî’de ve daha evvellerinde bir vakıa-i sadıkada görüyorum ki, Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağı’nın altındayım. Birden o dağ müthiş infilak etti; dağlar gibi parçaları dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum validem yanımdadır.

Dedim: ‘Ana korkma, Cenâb-ı Hakk’ın emridir. O hem Rahîmdir, hem Hakîmdir.’ Birden, o halette iken, baktım ki mühim bir zat bana amirane diyor ki: ‘İcaz-ı Kur’an’ı beyan et!’

Uyandım; anladım ki, bir büyük infilak olacak. O infilak ve inkılaptan sonra Kur’an etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur’an kendi kendini müdafaa edecek. Ve Kur’an’a hücum edilecek; i’cazı onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu i’cazın bir nevini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak, benim gibi bir adam namzed olacak ve namzed olduğumu anladım.”⁷

Biz bu rüya ile Said Nursi’nin konjonktürel bir kişilik olmayıp, her hal ve şartta imani ve Kur’an’i bakan bir irade olduğunu görebilmekteyiz. O, meşrutiyeti öz itibarıyla şeriatı uygun olduğu, hürriyeti imanın gereği olduğu için desteklemiştir. Yoksa, zaman ve şartlar şimdi hürriyeti ve meşrutiyeti gerektirdiği için değil. Said Nursi, imani oldukları için diyar diyar dolaşarak insanlara

Münazarat, tabir yerindeyse, bir “imani hürriyet ve demokrasi manifestosu”dur. Münazarat, hem İslam dünyasına, hem de Batı dünyasına İslam’ın politik duruşunu imani bir perspektifle anlatan bir eserdir.

6- A.g.e, s.207

7- Said Nursi, Tarihçe-i Hayat, Risale-i Nur Enstitüsü, s. 44

Said Nursi,
Münazarat'ın
içindeki hakikatle-
ri anlatırken si-
yasi bir iş yapmı-
yordu. Doğrudan
doğruya Kur'an'ı
bir hizmet olarak,
Şeriat adına bu
konuları anlatı-
yordu.

bu hakikatleri anlatmayı kendisine bir vazife kabul etmiştir. Yoksa o bir siyasetçi veya devlet adamı değildir. Said Nursi, *Münazarat*'ın içindeki hakikatleri anlatırken siyasi bir iş yapmıyordu. Doğrudan doğruya Kur'an'ı bir hizmet olarak, Şeriat adına bu konuları anlatıyordu.

Salt tarihsel bir yaklaşım, veya salt sosyal ve siyasi bir anlayış, *Münazarat*'ın anlaşılması önündeki en büyük engeldir.

Münazarat okumaları, doğrudan doğruya Kur'an'ın, içinde yaşadığımız siyasi ve sosyal olaylara, imani bakış açısını anlama çalışması yapmak demektir. Sosyal ve siyasal olayların imanı ve Kur'an'ı bir perspektifle yorumlanmalarıdır.

Yüz yıl önce doğan *Münazarat*, bugün yazılmış gibi, gencecik fikirleriyle anlaşılmayı ve günümüz sorunlarıyla yorumlanmayı beklemektedir.

Özet

Bediüzzaman Said Nursi'nin *Münazarat*'ı, bir "imani hürriyet ve demokrasi manifestosu" dur. *Münazarat*, hem İslam dünyasına, hem de Batı dünyasına İslam'ın politik duruşunu imani bir perspektifle anlatan bir eserdir. Bir *Münazarat* şerhi denemesi niteliğini taşıyacak çalışmalar dizisinin ilki olan bu çalışmada *Münazarat*'ın ifade ettiği genel anlam gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Münazarat, meşrutiyet, hürriyet, demokrasi, iman

Abstract

Bediüzzaman Said Nursi's *Münazarat* is a "manifestation of faith in freedom and democracy". *Münazarat* is a work describing the politic position of Islam both for Islamic World and Western world, within a faith perspective. This will be first of a series of annotation studies of *Münazarat* and will consist of the general meaning of *Münazarat*.

Key words

Münazarat, , constitution, democracy, faith